

ANUL BIBLIOLOGIC 2021 ȘI RECUPERAREA POZIȚIILOR PIERDUTE

Vera OSOIANU,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova
ORCID 0000-0001-8509-8796

Rezumat: Articolul reflectă realizările Anului Bibliologic 2021 la nivelul Sistemului Național de Biblioteci, cu referiri aparte la segmentul bibliotecilor publice teritoriale. Autorul realizează o comparație a datelor statistice cu realizările anilor precedenți, luând drept bază prioritățile de activitate stabilite la Forumul Managerilor din cadrul Sistemului Național de Biblioteci.

Cuvinte-cheie: Indicatori statistici și de performanță, Harta Bibliotecilor Lumii, priorități ale anului biblioteconomic 2021, evaluarea bibliotecilor; digitalizare.

Abstract: The article reflects the achievements of the Bibliographic Year 2021 at the level of The National Librarianship System with special reference to activity of territorial public libraries. The author makes a comparison of recent statistical data with the accomplishments of previous period, taking as a basis the activity priorities established by the Managers Forum of the National Librarianship System.

Keywords: Statistical and performance indicators, Map of World Libraries, priorities of the professional year 2021, library assessment, digitization.

Anul Bibliologic 2021 a fost anul culminant al pandemiei virusului COVID-19, an când, după șocul provocat de începutul acesteia în luna martie a anului 2020, lumea bibliotecară a încercat să-și regrupeze forțele și să învețe cum să acționeze în noua normalitate pentru a menține biblioteca în albia interesului public.

Forumul Managerilor din cadrul Sistemului Național de Biblioteci, care a avut loc la 4 noiembrie 2020, în format online, cu genericul „Identitatea bibliotecii în noua normalitate: tendințe și priorități 2021”, a stabilit ca prioritate în activitatea bibliotecilor fortificarea digitalizării activității bibliotecilor. Respectiv, Proiectul Național al anului 2021 a fost definit ca *Anul amplificării digitalizării activității bibliotecilor*. Tema a fost impusă de efectele și lecțiile pande-

miei și de restricțiile care au rezultat din situația creată.

Pe tot parcursul anului 2021, bibliotecile lumii (bibliotecile din Republica Moldova nu au fost o excepție) au depus eforturi pentru a recupera pozițiile pierdute, dictate de necesitatea distanțării sociale, închiderea bibliotecilor, reducerea orelor de funcționare, activitatea de la distanță și alte restricții pandemice.

Pentru a reuși în acest demers, echipa Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (BNRM) a studiat cum reacționează la noua normalitate și ce recomandă organizații internaționale de profil, precum IFLA, CENL, EBLIDA, ALA, OCLC, WebJunction, Public Libraries 2030 și bibliotecile din alte țări, luate aparte. Experiențele acestora și practicile de calitate au fost distribu-

ite atât în cadrul activităților organizate, cât și prin materialele publicate în format tradițional sau virtual. La rândul nostru, am diseminat experiența acumulată de bibliotecile din Republica Moldova. Pe site-ul CENL (Conferința Directorilor Bibliotecilor Naționale Europene) www.cenl.org, BNRM a figurat cu cele mai importante realizări, menținându-se în câmpul vizual al comunității bibliotecare internaționale.

În pofida greutăților enorme cu care s-au confruntat bibliotecile din Republica Moldova, numărul acestora n-a cunoscut o scădere dramatică. Pe Harta Bibliotecilor Lumii (<https://librarymap.ifla.org/>), care pentru anul 2021 a prezentat date din 134 țări, respectiv un total de 406 682 de biblioteci publice, Republica Moldova figurează cu 2655 de biblioteci de toate tipurile, inclusiv 1317 de biblioteci publice teritoriale (<https://librarymap.ifla.org/map/Metric/Number-of-libraries/LibraryType/National-Libraries,Academic-Libraries,Public-Libraries,Community-Libraries,School-Libraries,Other-Libraries/Country/Republic-of-Moldova/Weight/Totals-by-Country>).

Datele statistice prezentate Biroului Național de Statistică demonstrează că, pe parcursul mai multor ani, descreșterea numărului de biblioteci nu se oprește și, deși reducerea nu este dramatică, aceasta este constantă. Dacă ne referim la numărul bibliotecilor publice în ultimii cinci ani, acesta s-a redus cu 31 de unități, de la 1338 în anul 2017 la 1307 în anul 2021. De menționat că numărul de biblioteci deschise și închise nu este niciodată un caz deschis sau închis. Există câteva lucruri care ar trebui clarificate, fără de care nu putem constitui tabloul real al numărului de biblioteci. Și întotdeauna există problema definițiilor, dar și a abordărilor, chiar și la nivel internațional.

Pentru Harta Bibliotecilor Lumii, de la începutul proiectului, situația nu s-a schimbat: numărul total de biblioteci este egal cu numărul de biblioteci principale (sau unități administrative) + filiale + puncte de servicii externe + biblioteci mobile. De exemplu, pentru municipiul Chișinău, respectiv Biblioteca Municipală Chișinău „B.

P. Hasdeu” numărul ar fi $28 = 1$ bibliotecă centrală/principală + 27 filiale. În cazul bibliotecilor naționale, conform unui consens agreat de toți, se publică numărul de unități administrative. Acest lucru se face pentru a evita orice confuzie pe care utilizatorii site-ului LMW/Harta Bibliotecilor Lumii ar putea-o avea atunci când văd un număr mare de biblioteci naționale într-o țară, ceea ce ar putea fi cazul dacă există succursale și/sau biblioteci mobile etc.

O situație foarte neclară (și nu singulară) este cea de la Costești, raionul Ialoveni, unde primăria a creat un centru de cultură în care nu este foarte distinct locul bibliotecii. Clar este doar faptul că biblioteca n-a fost evaluată odată cu celelalte biblioteci din raion. Urmează să vedem cum se va proceda în cazul Registrului bibliotecilor.

În anul declarat *Anul amplificării digitalizării activității bibliotecilor* urma să se producă o schimbare esențială la capitolul „achiziționare tehnologii și echipamente” și alte lucruri adiacente. Schimbarea însă nu a avut loc. Dacă luăm bibliotecile publice teritoriale care servesc utilizatori de toate vârstele și de diversă pregătire, apoi numărul bibliotecilor care dețin calculatoare s-a mărit cu doar 9 unități. Tot cu 9 biblioteci s-a mărit numărul acelor care dispun de conectare la internet. La fel de ne semnificativă a fost creșterea numărului de vizitatori virtuali cu 96,2 de mii și numărul împrumuturilor electronice cu 22,4 de mii. Numărul bibliotecilor care au creat siteuri rămâne la fel ca în anul precedent, respectiv 10 siteuri. Doar cu 7 unități s-a mărit numărul bibliotecilor care dețin bloguri, constituind 115 de biblioteci. Remarcăm că doar 10% din numărul total de biblioteci publice teritoriale dețin siteuri sau bloguri. Cu asemenea cifre este foarte complicat să vorbim despre digitalizarea activității bibliotecii.

Pentru bibliotecile mari, cea mai mare realizare a anilor din *nouă normalitate* a fost transferarea activităților în spațiul virtual, care a demonstrat, în cele mai dese cazuri, eficiența și eficacitatea.

Colecțiile la nivelul Sistemului Național de Biblioteci au cunoscut o descreștere de peste 250 de mii de exemplare la capitolul „existent la finalul anului”. Tot cu apro-

ximativ 250 de mii s-a micșorat numărul achizițiilor pe parcursul anului raportat.

De remarcat faptul că, deși numărul achizițiilor a fost în descreștere, numărul împrumuturilor a cunoscut o creștere substanțială, mai ales în bibliotecile publice teritoriale, unde creșterea a fost cu 1173,8

de exemplare, inclusiv în limba română cu 1001,5 de exemplare. Potrivit tabelului de mai jos cota publicațiilor în limba română din colecția totală este de 41% la nivelul Sistemului Național de Biblioteci și de 51,4% la nivelul rețelei de biblioteci publice teritoriale.

Tabel nr. 1. Total colecții în limba română (pentru anul 2021)

Biblioteci	Total colecții existente la sfârșitul anului 2021	din care în limba de stat
Sistemul Național de Biblioteci	59263,3	24704,4 (41%)
Biblioteci publice teritoriale	15377,8	7902,4 (51,4%)
Biblioteca Națională a Republicii Moldova	2500,4	389,5 (15,6 %)

Cifrele ce reflectă starea colecțiilor din biblioteci nu s-au schimbat esențial în comparație cu anii precedenți. Această situație ar putea fi pusă la baza politicilor și strategiilor viitoare ale domeniilor adiacente cărții, în special industria cărții. Potrivit datelor, Sistemul Național de Biblioteci dispune de 59263,3 de unități de păstrare, inclusiv 24704,4 de exemplare sau 41 % în limba română. Bibliotecile publice teritoriale dispun de 15377,8 de unități de păstrare, inclusiv 7902,4 exemplare sau 51,4% în limba română.

În anul 1991, anul declarării independenței țării, raportul dintre fondul total și numărul de publicații în limba română era de aproximativ 33% de publicații în limba de stat (așa figurează în documentele de evidență) și aproximativ 67% în limbile minorităților naționale și în limbi străine.

Observăm că o mare parte din indicatorii de bază de activitate a bibliotecilor publice teritoriale au cunoscut o creștere substanțială și există certitudinea că aceasta depinde de pregătirea pentru evaluarea bibliotecilor.

Printre cele mai mari realizări ale anului 2021 un loc aparte îl ocupă evaluarea bibliotecilor publice teritoriale. Procesul de evaluare reprezintă o noutate în sistemul biblioteconomic național și are rădăcini în *Legea cu privire la biblioteci (2017)*. Evaluarea bibliotecilor publice teritoriale a fost realizată în conformitate cu *Regulamentul privind evaluarea bibliotecilor publice*, apro-

bat prin HG nr. 747 din 07.10.2020. Criteriile minime în baza cărora a fost realizată evaluarea bibliotecilor publice teritoriale au fost cele prevăzute de articolul 7 al regulamentului:

- 1) cota de atragere a membrilor comunității la bibliotecă;
- 2) colecții și resurse informaționale variate, corespunzătoare profilului comunității;
- 3) impactul serviciilor care sunt dezvoltate conform necesităților membrilor comunității;
- 4) eficiența utilizării bugetului și dezvoltarea parteneriatelor.

Comisia de evaluare a bibliotecilor publice teritoriale a fost constituită prin ordinul nr.193 al Ministerului Culturii *Cu privire la constituirea Comisiei de evaluare a bibliotecilor publice teritoriale*. Ordinul viza aprobarea componenței comisiei, lista bibliotecilor și perioada de evaluare.

În sistemul național de biblioteci, bibliotecile publice teritoriale ocupă un segment semnificativ, alcătuit din 1094 de biblioteci teritoriale atestate curent, dar datele statistice oficiale menționează existența a 1317 de biblioteci (în anul 2021). Așa cum potrivit regulamentului evaluarea este obligatorie, bibliotecile care n-au fost evaluate urmează să fie supuse procesului în anul următor evaluării.

Evaluarea a avut loc în baza portofoliului prezentat de fiecare bibliotecă. În cadrul evaluării au fost realizate și vizite de documentare, în mediu circa 4-5 biblioteci per

raion, în special în bibliotecile în care erau depistate probleme. Cel mai mare număr de biblioteci neevaluate a fost în raionul Cimișlia – 12 biblioteci. În alte raioane, spre exemplu în raionul Ungheni, au fost evaluate toate bibliotecile publice. Cel mai mic punctaj oferit în evaluare a fost de 92-93 de puncte. Iar punctajul corespunzător calificativului *excellent* a fost de la 401 la 408 de puncte. Ne-evaluarea a fost motivată de absența angajaților, concediul de lungă durată etc.

Regulamentul privind evaluarea bibliotecilor publice a scos în lumină importanța indicatorilor de performanță a bibliotecilor. Criteriile minime de evaluare a bibliotecii au relevat pentru prima dată indicatori precum cota de atragere a comunității la bibliotecă, impactul serviciilor moderne în comunitatea unde activează biblioteca etc. Regulamentul a permis oferirea diferitor categorii, respectiv superioară și categoriile de la I la IV. Astfel, în rezultatul evaluării categoria superioară a fost atribuită pentru 6 biblioteci, categoria I – pentru 22 de biblioteci, categoria a II-a – pentru 49 de biblioteci, categoria a III-a – pentru 321 de biblioteci, categoria a IV-a – pentru 695 de biblioteci.

Concluziile care se impun atunci când examinăm bibliotecile din Republica Moldova în raport cu bibliotecile altor țări demonstrează că marile probleme ale domeniului biblioteconomie și știința informării sunt similare și includ imaginea bibliotecii în mediul comunitar în scădere; finanțarea insuficientă; restricții impuse de tot felul de crize; interesul pentru profesie în rândurile celor tineri în descreștere; personalul de bibliotecă cu tendințe de îmbătrânire etc.

Caracteristice pentru comunitatea internațională, în anul precedent, au fost eforturile de recuperare a pozițiilor pierdute de la începutul pandemiei. Fiecare țară încearcă să găsească calea proprie de rezolvare a problemelor. Bibliotecii Naționale a Norvegiei, de exemplu, i-au fost alocate fonduri de proiect pentru a stimula dezvoltarea bibliotecilor norvegiene. Resursele și serviciile pe care le oferă bibliotecile creează oportunități de învățare, sprijină alfabetizarea și educația și ajută la modelarea

noilor idei și perspective care sunt esențiale pentru o societate creativă și inovatoare.

Pandemia virusului COVID-19, care a produs o digitalizare forțată a activității bibliotecilor și în alte condiții ar fi durat ani și ani, a demonstrat cât de importantă pentru o bibliotecă este prezența în spațiul virtual. Cert este că digitalizarea nu mai este o oportunitate, este un imperativ și o necesitate inerentă dezvoltării.

Pe fundalul războiului din Ucraina, prima întrebare care ne-o punem atunci când citim despre distrugerea unei biblioteci sau arhive cum au fost cele de la Chernihiv, este dacă instituțiile au avut colecțiile digitizate sau nu. Ne convingem o dată în plus că digitizarea este nu doar despre acces, dar și despre asigurarea securității documentelor. Când în anul 2009 a fost distrusă arhiva din Koln, una din cele mai mari arhive de istorie din Germania și sute de mii de documente, acte, hărți, testamente, placate au fost pierdute pentru totdeauna, specialiștii au reconstituit ceea ce s-a păstrat digital – fotografii, copii etc, iar după inventarierea a ceea ce a rămas din arhiva din Koln, s-a trecut la digitizarea integrală a documentelor. Interesant faptul că această arhivă era declarată model pentru arhivele din întreaga lume, datorită mărimii și celor mai noi sisteme digitale și electronice de arhivare. Acest caz a demonstrat cât de importantă este asigurarea securității documentelor în format digital.

Bibliotecarii trebuie să conștientizeze faptul că au pierdut lupta cu marii promotori de informații, giganții tehnologiilor, care fac bani din această ocupație. Astăzi biblioteca cu greu mai poate fi numită centru de informare. Pentru informarea imediată, utilizatorii apelează în primul rând la motoarele de căutare. Câți utilizatori încep căutarea informației pornind de la siteul bibliotecii? Studiile vorbesc de aproximativ 1% de respondenți.

Dar mai rămân aspectele ce țin de calitatea informației din internet. Sigur, prea puțin pentru a justifica importanța bibliotecii în era digitală. În aceste condiții bibliotecile trebuie să se axeze pe crearea informației și a conținuturilor. În internet nu poți găsi nimic, dacă nu ai plasat aco-

lo. Bibliotecarii pot și trebuie să se afirme drept creatori de conținuturi.

Nu este exclus că pandemia și alte crize, care au schimbat lumea, pot oferi o altă interpretare a serviciilor electronice, dar, în mare parte, doar pe partea de distribuire și comunicare a conținuturilor. Crearea acestora rămâne marele argument pro bibliotecă și pro bibliotecar. Recenta criză a refugiaților a demonstrat cât de importantă este informația de calitate.

Și în noua normalitate și realitate, bibliotecarii au demonstrat un grad înalt de flexibilitate și reziliență. Este clar că după șocurile la care au fost supuși de pandemie și de criza refugiaților se poate reveni la normal, de sigur, cu toate lecțiile învățate.

Ca parte a comunităților pe care le servesc, bibliotecile rămân în centrul comunităților în orice împrejurări. Colegii bibliotecari din Ucraina au dat o lecție de comportament și implicare în acest sens. Articolul „Bibliotecile ucrainene oferă adăposturi anti-bombă, cursuri de camuflaj și, bineînțeles, cărți”, publicat pe <https://www.npr.org/2022/03/09/1085220209/ukraine-libraries-bomb-shelters>, prezintă un material impresionant despre activitățile bibliotecilor în această nouă realitate, dictată de războiul care, începând cu 24 februarie 2022, a schimbat Ucraina, regiunea, dar și întreaga lume. Oksana Brui, directorul bibliotecii Institutului Politehnic „Igor Sikorsky” din Kiev, președinta Asociației Bibliotecarilor din Ucraina, citată în material, menționează că în noua realitate, bibliotecile din Ucraina joacă un rol vital în sprijinirea efortului de război ale Ucrainei, de la oferirea de adăposturi familiilor în timpul bombardamentelor rusești, până la realizarea de plase de camuflaj pentru armată și contracararea dezinformării. În timp ce unele dintre bibliotecile Ucrainei au fost distruse de lupte, altele „zumzăie ca niște stupi”, pline de bibliotecari, cititori, refugiați și voluntari. În biblioteci sunt organizate puncte de primire a refugiaților, cămine și puncte logistice. Sunt țesute plase de camuflaj pentru militari. Aici se țin cursuri de îngrijire medicală la domiciliu. Aici se strâng cărți pentru a fi transferate în bibliotecile din țările vecine care primesc

refugiați ucraineni.

Bibliotecile organizează întâlniri cu specialiști pentru a oferi ajutor psihologic rezidenților care se luptă să facă față unei noi realități. Există adăposturi anti-bombă în biblioteci, de exemplu: o bibliotecă pentru copii din Mykolaiv, unde copiii, familiile lor și câțiva câini erau ținuți în siguranță. După cum demonstrează un videoclip postat de bibliotecă, copiii își folosesc timpul petrecut în adăpost pentru a alege cărți, ocupându-și timpul înainte de a putea ieși din încăperi din nou.

Bibliotecile Ucrainei încearcă să contracareze influența dezinformării, inițiind oamennii în alfabetizarea media și informațională. Bibliotecarii din țara vecină muncesc din greu încercând să-și păstreze colecțiile în siguranță și să se asigure că oamenii pot accesa cărți și alte materiale.

În materialul menționat, președinta asociației bibliotecarilor din Ucraina mai semnaleză că evenimentele planificate pentru luna martie n-au fost anulate, au fost doar amânate. Aceasta înseamnă încredere în ziua de mâine și speranța că totul va fi bine.

Biblioteca este locul în care utilizatorii ar trebui să vină să se relaxeze, să-și selecteze următoarea lectură și să exploreze rafturile aparent fără sfârșit. Cu toate acestea, în Ucraina, biblioteca a devenit un loc pentru ceva mult mai diferit.

Războiul și criza refugiaților din Ucraina a schimbat și agenda bibliotecarilor din Republica Moldova, dar și din multe alte țări. Noua realitate a consolidat comunitatea bibliotecară internațională. Toate organizațiile internaționale de profil au condamnat războiul. În Declarația IFLA privind Ucraina, din 1 martie 2022, se menționa că „IFLA este solidară cu colegii noștri din Ucraina, condamnă toate acțiunile violente și se alătură comunității internaționale în declarațiile lor cu privire la situație”. În consens cu protestul comunității bibliotecare internaționale, IFLA a făcut un apel urgent la bibliotecile din întreaga lume să se mobilizeze în favoarea unor informații corecte despre conflict, care să fie difuzate ca mijloc de sprijinire a democrației și a libertății de exprimare.

De asemenea, IFLA solicita bibliotecilor să sprijine orice refugiat ucrainean, în colaborare cu organizații guvernamentale și ne-guvernamentale. „Ar trebui să fim pregătiți să găsim soluții practice și să fim pregătiți să oferim ucrainenilor asistență și sprijin, după caz”, mai declara Consiliul de conducere al IFLA.

În Declarația privind Ucraina, din 2 martie 2022, Consiliul Conferinței Directorilor Bibliotecilor Naționale (CDNL), în consens cu Federația Internațională a Asociațiilor de Biblioteci și Blue Shield, condamnă agresiunea militară împotriva Ucrainei, care amenință prețioasa moștenire intelectuală și culturală a națiunii, și, la fel, amenință viețile oamenilor și comunitățile ucrainene.

Blue Shield: Factsheet este o organizație internațională independentă, neutră, non-guvernamentală, non-profit, care a fost fondată cu scopul de a proteja moștenirea culturală pe timpul conflictelor armate și a dezastrelor din întreaga lume și are un rol aparte în această situație.

Odată cu sistarea calității de membru a Federației Ruse din Consiliul Europei la 16 martie 2022, directorii Bibliotecii de Stat a Rusiei din Moscova, Bibliotecii Naționale a Rusiei și Bibliotecii Prezidențiale *Elțin* din

Sankt Petersburg nu mai sunt membri ai Fundației Conferința Directorilor Bibliotecilor Naționale Europene (CENL). Conform statutului fundației, calitatea de membru CENL este deschisă doar membrilor Consiliului Europei și ai Vaticanului.

Mesaje de susținerea și ajutor au adresat mai multe asociații profesionale și biblioteci naționale din întreaga lume. Unele biblioteci au venit cu propuneri concrete de ajutor. Biblioteca Națională Elvețiană (SNL), de exemplu, a declarat că susține poziția comună a Conferinței Directorilor Bibliotecilor Naționale (CDNL), IFLA și Blue Shield. Ca semn de solidaritate, SNL se oferă să pună la dispoziție, temporar, Bibliotecii Naționale Ucrainene un spațiu de depozitare cu aer condiționat pentru patrimoniul cultural documentar.

Dinamica evenimentelor din ultimii ani este pe de-a dreptul halucinantă. N-am reușit să ne obișnuim cu *noua normalitate* impusă de pandemie și deja trebuie să ne obișnuim cu alte realități. Indiferent dacă este vorba de pandemie, război, criza refugiaților sau alte crize, bibliotecarii trebuie să fie flexibili și rezilienți. Lumea se schimbă și, la fel, trebuie să se schimbe biblioteca și bibliotecarul.

Bibliografie:

1. ANSTICE, Ian. An open and shut case? [online] / Ian Anstice // Public Libraries News. – Mod de acces: <https://www.publiclibrariesnews.com/2022/02/an-open-and-shut-case.html> (Citat 01. 04. 2022).
2. CU privire la constituirea Comisiei de evaluare a bibliotecilor publice teritoriale. Ordinul nr. 193 al Ministerului Culturii [online]. – Mod de acces: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_193_din_25.02.2021_evaluare_biblioteci_publice_teritoriale_-intreg.pdf (Citat 01. 04. 2022).
3. IFLA Statement on Ukraine [online] // The International Federation of Library Associations. – Mod de acces: <https://www.ifla.org/news/ifla-statement-on-ukraine/> (Citat 01. 04. 2022).
4. REGULAMENT privind evaluarea bibliotecilor publice [online]. – Mod de acces: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123623&lang=r (Citat 01. 04. 2022).
5. THE DIGITIZATION as advance solution for written cultural heritage [online] // Conference of European National Librarians, 2022. – Mod de acces: <https://www.cenl.org/the-digitization-as-advance-solution-for-written-cultural-heritage/> (Citat 01. 04. 2022).
6. UKRAINE'S libraries are offering bomb shelters, camouflage classes and, yes, books [online]. – Mod de acces: <https://www.npr.org/2022/03/09/1085220209/ukraine-libraries-bomb-shelters> (Citat 01. 04. 2022).
7. WHAT librarians are saying about the war in Ukraine [online] // Biblioteket tar saka #librarycase. – Mod de acces: <https://bibliotekettarsaka.com/2022/03/03/what-librarians-are-saying-about-the-war-in-ukraine/> (Citat 01. 04. 2022).